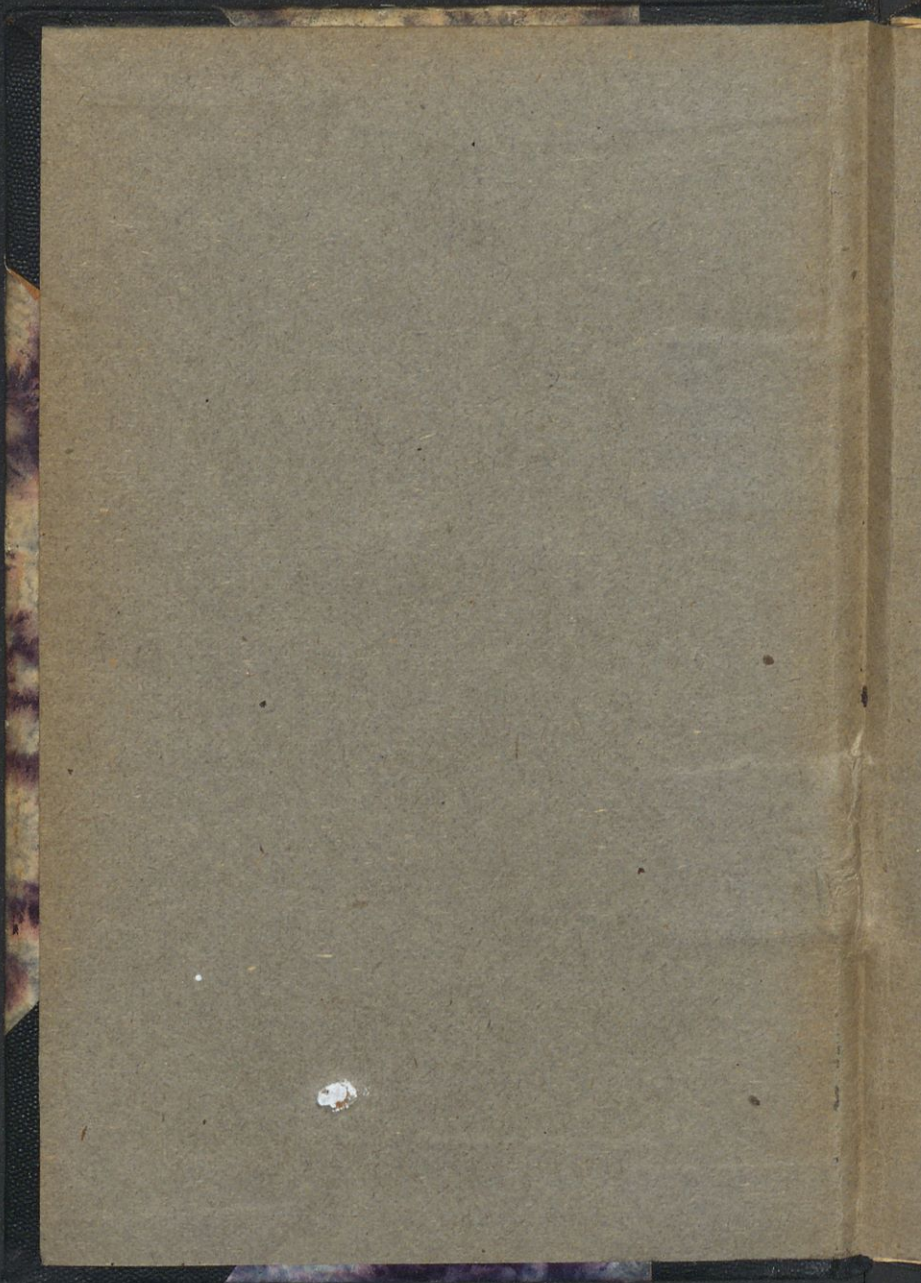
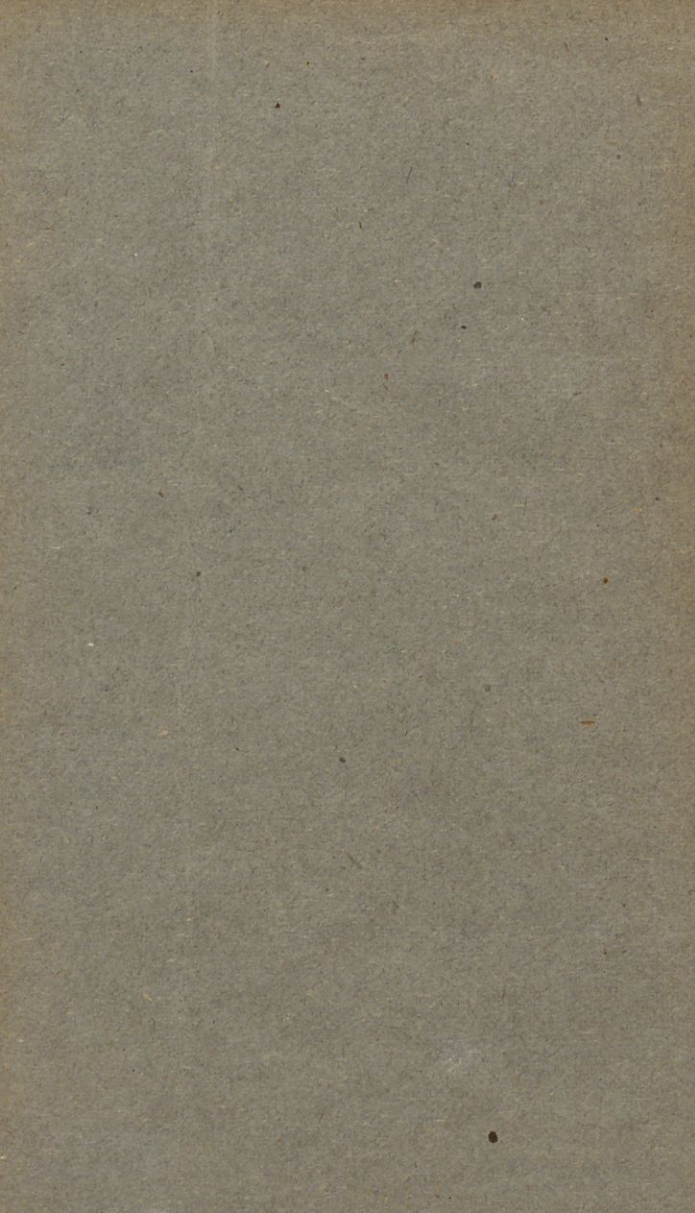

44917

Slovensko zadružništvo in sodelovanje učiteljstva pri istem.

Predaval na XIX. skupščini Zaveze jugoslovanskih
učiteljskih društev v Radovljici dne 25. avg. 1907.
Vlad. Pušenjak.

Ponatis iz »Zadruga«.

Izdala in založila »Zadružna Zveza v Celju«.

○ ○

CELJE, 1907.

○

Tisk društvene zvezne tiskarne v Celju.

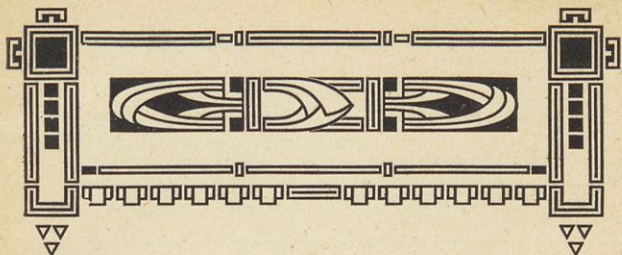
~~48686~~

44917

030021678

1227/30

Slavna skupščina!

Cenjene dame! cenjeni gospodje!

Izvanredno vesel pojav je, da se v novejšem času širi zanimanje za združništvo po vsem Slovenskem in da inteligenca, osobito učitelji in duhovniki, ki živijo med ljudstvom, ki poznajo njega potrebe in težnje, tako pozornost obračajo združništvu. Že lansko leto na skupščini v Šoštanju se je v debati, ki je sledila krasnemu poročilu o delovanju učiteljstva izven šole, opozarjalo na sodelovanje učiteljstva pri zadrugah in letos je odbor zaveze v prepričanju, da je združništvo za nas Slovence, kot narod, ki obstoji večinoma iz majhnih in srednjih posestnikov, majhnih in srednjih obrtnikov, največjega pomena, postavil poročilo »slovensko združništvo in sodelovanje učiteljstva pri istem« na dnevni red. Čast mi je pred tako odličnimi zastopniki jugoslov. učiteljstva, pred zastopniki stanu, kateri ne le neumorno deluje za povzdigo izobrazbe slov.

naroda v šoli in izven šole, ampak tudi v največji meri vrši drobno narodno in drobno gospodarsko delo, o tem predmetu poročati.

Govoril bom o narodno-gospodarskem, nravno-vzgojevalnem in socijalnem (družabnem) pomenu zadružništva, o namenu posojilnic, kmetijskih, mlekarskih, vinarskih in sadjarskih zadrug kot glavnih vrst zadrug, ki pridejo za nas v poštev, o zadružnih zvezah ter o sodelovanju učiteljstva pri zadružništvu.

Narodno-gospodarski pomen zadružništva.

V prvi vrsti pride narodno-gospodarski pomen zadružništva v poštev. Zadružništvo omogočuje srednjemu stanu, majhnim in srednjim kmetom in obrtnikom, ki so kot posamezniki gospodarsko slabi in ne morejo z veleposestniki, veleobrniki in velikimi podjetji konkurirati, da združeni dosežejo ugodnosti velikih podjetij in morejo z istimi uspešno tekmovati.

Zadruga delujejo uspešno proti kapitalističnim velikim podjetjem in združenjem, kakor ringom, kartelom itd., kateri izkoriščajo svojo denarno premoč in trgovsko znanje napram kmetu in obrtniku proizvajalcu in odjemalcu.

Velika obrtna in trgovska podjetja, kakor tovarne za umetna gnojila, stroje, veletržci itd. se združujejo v takozvane karte in ringe, katerih namen je, svojo moč napram razcepljenemu konsumu izkoriščati, s čemur nastane nevarnost, da se pri določevanju cen, pri pogojih prodaje in

oddaje ne upoštevajo dovolj koristi konsumentov oz. producentov kmetov oz. obrtnikov. Kmetijske zadruge tvorijo protitežje proti kartelom itd. in ščitijo prebivalstvo na deželi.

Važno je delovanje zadrug radi tega, ker iste izključujejo predrago in mnogokrat nepošteno delujoče prekupce, mešetarje in barantače, ki izrabljajo nepoznanje tržnih razmer, lahkovernost in mnogokrat gospodarsko odvisnost kmetov v svojo korist in v škodo kmetov.

V zadrugah združeni kmetovalci dobijo upliv na svetovni trg in tržne cene ter vplivajo potom svojih zastopnikov na zakonodajstvo in dosežejo ugodnejše postavbe za kmetijstvo.

S tem, da se potom zadrug okrepi srednji stan, se krepijo tudi drugi stanovi, ker kmečki stan je najtrdnjša podlaga vsem stanovom.

Nravno-vzgojevalen pomen zadružništva.

»Vsi za jednega, jeden za vse!« je zadružno geslo, ki jasno pravi, da odgajajo zadruge ljudstvo k skupnosti, k složnemu, skupnemu delu v lastno dobrobit.

Ljubezen do bližnjega je gonilna moč v zadružništvu, za dobičkaželjnost in koristolovje v zadružništvu ni prostora.

»Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!« je zadružno načelo. Zadrugarji iščejo v samopomoči rešitve, začnejo se zavedati, koliko lahko sami z lastno močjo dosežejo, z zaupanjem v lastno moč raste pridnost, podjetnost in samo-

zavest, katere lastnosti spremlja poštenost, vestnost in zdrav gospodarski čut.

Samo-uprava in lastna odgovornost sta temelja, na katerih slonijo zadruge; zadružniki sami upravljajo zadruge z lastno odgovornostjo, kar vpliva odgojevalno na nje.

Gospodarski uspehi zadrug vplivajo odgojevalno na ljudstvo; iz kmečkih vrst izginja nevoščljivost, nezadovoljnost, nevernost, lahkomiseljnost, prepirljivost, nekrščanska škodoželjnost, ošabnost in obup ter stopa na njih mesto sreča, zadovoljnost, veselje do dela in čut dolžnosti. Zadruge odvajajo zadružnike od razkošnosti in zapravljivosti ter jih navajajo k varčevanju, skrbnemu gospodarstvu, redu, točnosti in zmernosti.

Nravno vzgojevalno delujejo osobito s tem, da vršijo drobno gospodarsko delo: prirejajo predavanja o vseh zadružnih in gospodarskih strokah, občne zборе posameznih zadrug in za družnih zvez, zadružne shode, gospodarske in zadružne okrajne shode, gospodarske pogovore po vaseh, razstave, poučne tečaje, poučne izlete itd., razširjajo zadružne in druge gospodarske časopise, knjige in brošure ter širijo zanimanje za gospodarsko delo. Potom tega dela napreduje izobrazba, ljudstvo se začne zavedati, kako velika moč leži v složnem, skupnem nastopanju, dobi umevanje za skupne težnje ter nastopa odločno za ugodno rešitev vseh gospodarskih vprašanj.

Zadruge se bojujejo za prevlado poštenih in pravičnih trgovskih načel, ublažujejo skrajno oster gospodarski boj in zahtevajo, da se v sebičnem gospodarskem življenju upoštevajo tudi npravna načela.

Najlepše osvetljuje npravno-vzgojevalno delo zadružništva izrek slavnega agrarnega politika Buchenbergerja, ki pravi: »Novodobno zadružništvo ne vpliva ugodno samo na gospodarsko življenje, ampak tudi na duševno in npravno življenje svojih članov in sicer ne le radi tega, ker je potreben predpogoj za napredek v duševnem in npravnem oziru povzdiga gospodarskega blagostanja, ampak tudi, ker je članstvo v zadrugi, delo v nji in za njo šola samo-odgoje, požrtvovalnosti in skupnosti in, ker vpliva zadružno skupno delo na zadrugarje in je vspodbuja k podjetnosti in delavnosti. Upanje potom združenja doseči gospodarske ugodnosti, katerim bi se posameznik v svoji osamelosti moral odreči, povzdiguje samozavest in zaupanje v lastno moč.«

Družaben (socijalen) pomen zadružništva.

Neprecenljive vrednosti je tudi socijalen pomen zadružništva. V zadrugah delujejo skupno vsi sloji prebivalstva na deželi brez ozira na sta-

novske in premoženjske razlike, razlike izobrazbe, veroizpovedanja ali političnega prepričanja; pri skupnem delu drug drugega spoznavajo, ublažujejo se nasprotstva, izvirajoča iz različnih gospodarskih odnošajev ali političnih naziranj, drug drugega začnejo ceniti in se zbliževati in počasi izginja prepad, ki zija med gospodarsko močnejšimi in gospodarsko slabejšimi, med izobraženci in priprostim ljudstvom. Vse to pa je popolno naravna posledica dela, s katerim so mnogokrat gospodarsko trdni ali izobraženi sloji gospodarsko dvignili cele občine, oz. župnije.

Za povzdigo revnih slojev, osobito delavcev in dninarjev so veliko storile zadruge s tem, da so jim omogočile si pridobiti majhno posestvo oz. lastni dom. S tem so ne le dale dotičnim ugodnejše življenske pogoje, ampak tudi, kar moramo dandanes v dobi velikega pomanjkanja delavskih močij posebej poudarjati, dotičnike nekako priklenile k grudi in odvrnile od bega iz dežele oziroma izseljevanja.

Zadruge skušajo odpravljati razna socijalna zla s tem, da skrbijo za povzdigo telesnega, duševnega in nramnega blagra potom dobrodelnosti. Zadruge so upeljale celo vrsto uredb za pospeševanje dobrodelnosti na deželi kakor bolnišnic, podpornih zavodov za uboge, ljudskih kopelji, blagajn za slučaj smrti, zavarovalnic, uredb za prvo pomoč pri bolezni, otroških vrtcev, nadaljevalnih in gospodinjskih šol, uredb za pospeševanje izobraževalnih društev, ljudskih knjižnic itd.

Posojilnice.

V kratkih potezah sem načrtal važen pomen zadružništva, kateremu je pripisovati veselo dejstvo, da zadružništvo od dne do dne napreduje in je dandanes, čeravno je staro še le polstoletja, razširjeno po celem svetu. Najstarejše zadruge so kreditne zadruge in sicer po sistemu Schulze-Delitzsch, še le pozneje so se razvile posojilnice Rajfajznovega ustroja. Obupno stanje rokodelcev in kmetov v l. 1846 in v naslednjih letih povzročeno po konkurenci velikih obrtnikov in po slabi letini je privedlo oba človekoljuba do tega, da sta skušala rokodelcem in kmetom pomagati potom samopomoči. Posojilnice Schulze-Delitzschevega ustroja so starejše, Rajfajzen je svoj ustroj še le po dolgoletnih izkušnjah ustvaril. Schulze-Delitzscheve posojilnice so bolj primerne za meščane, osobito trgovce in obrtnike, med tem ko se Rajfajznovke ozirajo na razmere kmečkega prebivalstva. Glavni znaki Rajfajznovk so:

1. Neomejena zaveza t. j. vsak zadružnik jamči z vsem svojim premoženjem za obveznosti zadruge. Zadružnik mora biti vsak posojiljemalec.

2. Omejen delokrog t. j. delokrog zadruge naj obsega večjo občino ali nekaj župnij, nikakor pa ni priporočati da bi celi sodnijski okraji spadali v delokrog Rajfajznovke. To načelo je velepomembno radi tega, ker nudi posojilnica v občini lahko in ugodno priliko za vlaganje hranilnih vlog ter lahko in ugodno priliko za dobavo

posojil. Če je posojilnica v občini, se prihrani mnogo stroškov, potov in zamude časa, katera nastane ljudstvu, če je isto prisiljeno posluževati se posojilnice v oddaljenem trgu ali mestu. V občini ljudje drug drugega poznajo, načelstvu so znane ne le vse premoženjske razmere prebivalcev, ampak vzlasti njih osebne razmere, njih značaj itd. in se ni bati, da bi dajalo posojila ljudem, ki niso zanesljivi glede kredita in ne kredita vredni in bi s tem spravljalo zavod oz. poroke v nevarnost.

3. Skrb za velike rezerve. Ves čisti dobiček se steka vsako leto v rezervni zaklad in, ko je isti dosegel primerno visokost, se še le obresti istega in čisti dobiček prih. let uporablja v dobrodelne namene. Vse posojilnice morajo stremi ti za tem, da so kolikor mogoče neodvisne od tujega kapitala in da ne pridejo v slučaju denarnih kriz v neprilike, kajti ravno v časih, ko vlada občna draginja na denarnem trgu, bo gotovo tudi največ ljudij iskalo pomoči pri posojilnicah in, če iste nimajo dovolj lastnih sredstev, bodo mnogokrat le težko oz. pod zelo neugodnimi pogoji ljudstvu pomagale. Skrb za obstoj in napredek zavoda samega in za možnost vzlasti v slabih časih nuditi ljudstvu hitro in ceno pomoč naj navaja k temu, da se skrbi za izdatne rezerve.

4. Posojuje se na osebni kredit proti poroštvu, menice so popolnoma izključene. Pri Rajfajznovkah se naj iščejo posojila za krajšo

dobo, naš zakon z dne 1. jun. 1889. dovoljuje dobo 4 let — v svrhu nakupa živine, umetnih gnojil, semenja, izvršitev kakih popravil itd. Za realni kredit na daljšo dobo so najbolj pripravne hranilnice oz. hipotečne banke, ker je neobhodno potrebno, da se realni kredit, kredit na podlagi imovine posestva, hiš itd., dovoli na daljšo dobo, da je neodpovedljiv in se leto za letom amortizuje t. j. vničuje.

5. Razloček med obrestno mero za hranilne vloge in posojila naj bo kolikor mogoče nizek. Naš že zgoraj imenovani zakon z dne 1. junija 1889. zahteva, da ne sme ta razloček z vsemi drugimi pristožbinami vred znašati več kakor $1\frac{1}{2}$ ‰. Posojilnica pa poleg tega lahko uspeva, ker opravljajo vsi funkcionarji zadruge, izvzemši blagajnika ali računarja, svoj posel kot častni posel brezplačno. Blagajnik ali računar dobi le za svoje delo in zamudo časa primerno nagrado.

6. Deleži so mali, ne smejo presezati 50 K in se navadno ne obrestujejo; če se pa že obrestujejo, potem ne sme obrestna mera biti višja kakor obrestna mera za hranilne vloge. To načelo je zelo važno, ker se s tem pobija koristolovstvo.

7. Posojilnice skrbe ne le za denarni, ampak tudi za blagovni promet t. j. skupen nakup vseh kmetijskih potrebščin (umetnih gnojil, močnih krmil, semenja, galice itd.) ter skupno prodajo vseh kmetijskih pridelkov. To

načelo je našlo mnogo nasprotnikov, a tekom časa so uvideli, da je vse nasprotovanje zastoj. Kateri razlogi so privedli Rajfajzna do tega, da je spojil v Rajfajznovkah denarni in blagovni promet? Zakaj imajo to uredbo danes vse Rajfajznovke na svetu? Predvsem merodajno je dejstvo, da je na deželi težko dobiti dovolj sposobnih ljudi, ki bi vodili posojilnico in še posebej kmetijsko zadrugo za skupen nakup vseh kmetijskih potrebščin in skupno prodajo vseh kmetijskih pridelkov. Ako obstojita dve zadrugi, so dvojni upravni stroški na škodo obeh zadrug. Da je mogoče pokrivati četudi majhne upravne stroške in še doseči nekaj dobička za rezervni zaklad, je velike važnosti, da se napravi pri denarnem in blagovnem prometu nekaj čistega dobička. Nekateri zadrugarji na Slovenskem se boje blagovnega prometa češ, da je blagovni promet nevaren za posojilnice; temu se mora odločno oporekati. Naročuje se le ono blago in v oni množini, katero in v koliki množini so zadružniki isto naročili, prodajajo se le oni pridelki, za katere ima zadruga dobre odjemalce. Ugodna je pa zveza blagovnega prometa z denarnim prometom posebno radi tega, ker si lahko zadružnik, kateri v določeni dobi — navadno mesec dnij, — ne more poravnati računa za umetna gnojila itd., vzame za dotični znesek posojilo, medtem ko mu kmetijska (nakupovalna in prodajalna) zadruga zbog pomanjkanja sredstev ne more kreditirati. Vsi ti navedeni razlogi so posebno

za nas Slovence merodajni, da vršimo v Rajfajznovkah denarni in blagovni promet.

Posojilnice Rajfajznovke so po vsem svojem ustroju ustvarjene za kmečko prebivalstvo. Njih velik pomen so uvideli tudi merodajni krogi in so z zakonom z dne 1. jun. 1889. podelili Rajfajznovkam, ki so ustanovljene na podlagi prej označenih načel sledeče ugodnosti:

1. so davka proste,

2. smejo uporabljati menični kolek po lestvici I, ki je dokaj nižji kakor kolek po lestvici II, seveda le pri zadolžnicah na osebni kredit, nikakor pa ne pri zadolžnicah za posojila, katera so se vknjižila. Koliko si prihranijo posojiljemalci s tem, da se rabi kolek po lestvici I, naj predočuje par primerov:

Za posojilo	200 K	znaša kolek po lestvici I	20 v,
»	»	500 »	» » » » 40 »,
»	»	1000 »	» » » » 80 »,
»	»	200 »	» » » » II 64 »,
»	»	500 »	» » » » » 1'88 K,
»	»	1000 »	» » » » » 5'— ».

tu je treba še pristaviti, da morajo kolekovati posojilnice, ki niso Rajfajznovke, dolžna pisma s poroštvom z dvakratnim zneskom koleka po lestvici II., toraj:

za posojilo	200 K	znaša kolek K	1'28
»	»	500 »	» » » 3'76
»	»	1000 »	» » » 10'—

3. njihova korespondenca je v občevanju z javnimi oblastmi in uradi, izvzemši sodnijsko postopanje, vseh pristojbin prosta.

Radi teh velikih ugodnosti moramo stremiti za tem, da se na Slovenskem v vsaki občini oz. v okrožju več občin, ki štejejo okrog 1500 duš in se nahaja vsaj par za vodstvo posojilnice zmožnih mož, ustanovijo Rajfajznovke, katere bodo gotovo dobro uspevale. Posojilnice za majhen okoliš so še tudi važne radi tega, da ostane denar na deželi in pridejo vse ugodnosti, katere nudi posojilnica, prebivalcem v okolišu zadruga v korist.

Posojilnice Schulze-Delitzchevega ustroja se razlikujejo od Rajfajznovk v tem, da so ustanovljene za prostran okoliš, da dajejo v veliki meri kredit na menice, da izplačujejo lahko načelstvu visoke nagrade, da so upravni stroški navadno dragi in da se plačujejo visoke obresti za deleže.

Na Slovenskem nimamo posojilnic čisto Schulze-Delitzschevega ustroja, ampak je večina posojilnic, ki so se ustanovile do leta 1895., ustanovljenih na podlagi Vošnjakovega ali mešanega ustroja, ki vsebuje načela Rajfajznova in Schulze-Delitzscheva. Ti slovenski zavodi koristijo skoro izključno kmečkemu prebivalstvu, pretežna večina zadružnikov pripada kmečkemu stanu; nekateri zavodi pa imajo nekatere nedostatke, kakor n. pr. previsoko obrestovanje deležev in predrago upravo. Sicer pa moramo

s ponosom povdarjati, da smo bili Slovenci v Avstriji med prvimi, ki smo začeli delovati na združnem polju v dobrobit kmečkega prebivalstva. Medtem, ko je večina narodov v Avstriji začela še le okrog leta 1890. delovati na združnem polju, delujemo Slovenci že od leta 1872. naprej in smo že l. 1883. ustanovili prvo kmečko združno Zvezo v Avstriji »Zvezo slov. posojilnic« imenovano, katera se je l. 1905. prelevila v sedajno »Združno Zvezo v Celju«. Uspehi niso izostali; slovensko kmečko ljudstvo je neodvisno od nasprotnikov, dobiva cen kredit, na tisoče in tisoče kmetij se je rešilo propada. Stotisoči in stotisoči so se obrnili v dobrodelne namene in se je ustanovilo, vzdrževalo, oziroma podpiralo nebroj gospodarskih, kulturnih in narodnih naprav. In komu se imamo zahvaliti za te krasne uspehe? Nevenljive zasluge si je pridobil oče slovenskih posojilnic g. Mih. Vošnjak, ki že okrog 30 let neumorno na tem polju deluje. Želeti je, da ta odličen slovenski zadrugar, ki praznuje letos 18. septembra svojo sedemdesetletnico, še dolgo vrsto let deluje v prid slovenskega združništva.

Namen posojilnic, vzlasti Rajfajznovk.

Posojilnice so podlaga vsem drugim za-
drugam in najuspešnejše delujejo proti oderuštvu
in za gospodarsko neodvisnost prebivalstva na
deželi. Namen istih je:

1. Sprejemanje hranilnih vlog. S tem delo-
vanjem potegnejo hranilne vloge iz celega oko-
liša na se, razun tega pa vsled ugodne prilike
za varčevanje pridobijo marsikateri ljudi za var-
čevanje, ki prej zbog komodnosti ali oddalje-
nosti od denarnega zavoda niso štedili. Posebno
pomembno pa je, da posojilnice z raznimi ured-
bami, kakor hišnimi nabiralniki, hranilnimi
znamkami ali kartami, ki se v krajih, kjer pre-
bivajo večinoma delavci, v soboto zvečer, v
krajih s kmečkim prebivalstvom, v nedeljo po-
poldan prodajajo po hišah, z šolskimi hranilni-
cami itd. navajajo mladino, posle, dninarje in
delavce k varčnosti. Za vse mogoče namene
ustanavljajo posebne oddelke, kakor n. pr. bir-
manske hranilnice, hranilnice za nakup umetnih
gnojil, kurjave itd. Izvrstna naredba je tudi pri-
hranjevalna knjižica, neka vrsta zavarovanja za
življenje. Imejitelji take knjižice se zaveže, da bo
redno vsak teden ali mesec za gotovo število let
plačeval določeno vsoto. Če mora plačevanje
ustaviti, dobi imejitelj take knjižice ne le vpla-
čano vsoto, ampak tudi obresti nazaj, medtem ko
dobi od zavarovalnic za življenje le vplačano vsoto.

Hranilne vloge se kolikor mogoče ugodno
obrestujejo.

2. Dajanje posojil. Pri dajanju posojil se mora upoštevati kreditna zmožnost in kreditna vrednost prosilca, navesti se mora namen, za katerega se posojilo rabi in se kontrolira posojilojemalec, da posojilo tudi v ta namen porabi. Posojilnice navajajo svoje dolžnike k rednemu letnemu odplačevanju gotovega zneska posojila in tako povzročijo, da ljudje lahko posojila v majhnih zneskih polagoma vrnejo. Daje se kredit proti poroštvu na dobo 4 let, za hipotekarni kredit so ugodnejše starejše in večje posojilnice, hranilnice in hipotečne banke.

4.) Otvorjenje tekočega računa. Tekoči račun kot oblika modernega denarnega prometa se še pri nas premalo upošteva, akoravno je potem tekočega računa mogoče vsak hip dobiti potreben denar in vsak hip vložiti odvišne novce.

4. Opravljanje raznih bančnih poslov. Posojilnice na deželi bodo le tedaj odgovarjale svojemu namenu, če bodo dobile značaj vaške ali občinske banke. Kakor se vsak boljši trgovec in obrtnik v večjem mestu poslužuje kake banke, tako naj bi služila prebivalstvu na deželi posojilnica kot banka za opravljanje vseh denarnih poslov.

Posojilnice, oz. zadružne zveze bi naj vpe-ljale za vse svoje članice čekovni promet, potem posojilnice kot vaške banke naj bi bilo omogočeno plačevati davke, zavarovalnine itd. Koliko nepotrebnih potov, stroškov in skrbij bi se prihranilo kmečkemu prebivalstvu, ki mnogokrat, ko pride rok za plačilo davkov, zavarovalnine,

obrestij za vknjižene dolgove itd. leta od soseda do soseda, da si preskrbi potrebno vsoto; mnogokrat se brezuspešno peha za dobavo denarja in je rubežen, spojena z raznimi stroški, posledica teh razmer.

Kmetijske (nakupovalne in prodajalne) zadruge.

Priporoča se, da Rajfajznovke vršijo skupen nakup kmetijskih potrebščin, kakor umetnih gnojil, krmil, semenja, živinske soli, galice, žvepla, premoga, strojev, orodja, sadnih dreves, trt, kolov za vinograde, raznih drugih potrebščin za sadjarje in vinogradnike itd., ter skupno prodajo kmetijskih pridelkov. Od nakupa mora pa biti popolnoma izključeno blago, katero prodajajo špecerijski, manufakturni in drugi trgovci. Ker se mnoga konsumna društva imenujejo kmetijske zadruge, katero ime pa ni popolnoma pravilno, se mi zdi umestno spregovoriti o tej priliki par besedij o konsumnih drštvih, o katerih se je že toliko govorilo in pisalo. Povdarjati moram, da motrim konsumna društva in njih delovanje ne iz političnega, ampak iz strogo gospodarskega stališča. Ne morem tajiti, da imajo konsumna društva lepo nalogo, ščititi prebivalstvo pred izkoriščevanjem trgovcev, omeniti moram, da ista krasno uspevajo ne le v mestih v Nemčiji in na Angleškem, ampak tudi na deželi na Danskem in v Švici, ne smem pa tudi zamolčati, da so za uspešen razvoj

konsumnih društev potrebni gotovi predpogoji. Posebno je potrebno, da je ljudstvo z združnim duhom prepojeno in da je dovolj za vodstvo teh, mirno lahko rečemo, najtežavnejših zadrug, sposobnih ljudi. Če pa upoštevamo, da je pri nas še malo smisla za združništvo in da nam primanjkuje gospodarsko izobraženih in za vodstvo takih zadrug sposobnih mož, uvidimo, da ni pri nas za take vrste zadrug sedaj ugodnih tal, ker primanjkujejo potrebni predpogoji.

Kjer pa obstoje starejše posojilnice mešanega ustroja, oz. ni umestno ustanoviti kake Rafajznovke, se snujejo kmetijske (nakupovalne in prodajalne) zadruge. Iste

1. preskrbujejo blago kolikor mogoče najboljše kakovosti za kolikor mogoče nizko ceno. Pri nakupu v veliki množini naravnost od velikih proizvajalcev (tovarn, veletržcev) se izključujejo prekupci, prihrani na voznini, dobi zjamčeno pristno blago, ki vsebuje zjamčeno množino hranilnih snovij, oz. zjamčene lastnosti, ker se isto da od kemičnih preskuševališč preiskati in se primanjkljaj hranilnih snovij mora doplačati.

2. Poučujejo ljudstvo o sestavi in uporabi umetnih gnojil, močnih krmil, strojev itd., o trgovskih običajih, vplivajo na izboljšanje trgovskih običajev ter odpravo nepravilnostij, ponarejanj in goljufij v trgovini,

3. dobivajo upliv na trg in tržne cene,
4. opozarjajo kmete na važnost umetnih gnojil, močnih krmil ter dela z stroji ter nava-
jajo iste k umnemu kmetijstvu,

5. koristi skupnega nakupa pospešujejo
smisel za zadružništvo, ker kažejo moč združenja,

6. dosežejo boljše cene za kmet. pridelke,
ker stopajo z izključenjem drago delujočih pre-
kupcev, z velikimi množinami jednotnega blaga
naravnost v zvezo s konsumenti. Cene pridelkov
se za konsumenta ne zvišajo, ker odpade lep
dobiček prekupcev in istega dosežejo kmetovalci-
producenti. Zadruga oz. njih centrale pa tudi
poznajo tržne razmere, pošiljajo svoje blago tje,
kjer se isto rabi in dobro plačuje, skrbe pa tudi
za to, da se trg naenkrat ne preplavi z kmet.
pridelki, kar neugodno vpliva na cene, ampak
da se razdeli na posamezne dobe,

7. delujejo na to, da se prideljujejo pridelki
najboljše kakovosti, kolikor mogoče malo, a za
dotične krajevne in podnebne razmere ugodnih
vrst ter opozarjajo na pogoške pri produkciji,

8. ljudstvu nudijo priliko za ugodno ceno
in hitro vnovčiti svoje pridelke ter mu pripomo-
rejo do boljših in sigurnejših dohodkov.

Mlekarske zadruga.

Dandanašnji se goji mnogo gospodarskih strok,
ki ne prinašajo dovolj dobička, oz. pri katerih
dohodki iz dotične gospodarske stroke ne odgo-
varjajo stroškom pridelovanja. Ravnotako je več

gospodarskih strok, katere se premalo upoštevajo, vzlasti mlekarstvo. Ni se čuditi, da se pri nas mlekarstvo, ki v nekaterih državah, kakor na Danskem, v Švici in Nemčiji in v nekaterih avstrijskih deželah, kakor na Tirolskem in Predarlskem donáša mnogo dohodkov, zanemarja; saj ni mogoče našim kmetom, izvzemši one, ki stanujejo blizu mest in industrijskih središč, vnovčiti mleka. To, kar posameznik ne more, namreč pošiljanje svežega mleka v večja mesta in industrijska središča ali izdelovanje mlečnih izdelkov, vrše v mlekarskih zadrugah združeni kmetovalci. Mlekarske zadruge so se posebno razširile od l. 1878. naprej; v tem letu se je izumil stroj-posnemalnik, kateri v kratkem času in zelo natanko posname mleko, — pri navadnem posnemanju v latvicah ostane v mleku do 0'7⁰/₀ tolščobe, pri posnemanju s posnemalnikom pa le okrog 0'2⁰/₀, kar je gotovo velik dobiček, če pomislimo, da mleko splošno vsebuje okrog 3'5⁰/₀ tolščobe —, je neodvisen od vplivov vremena in drugih zunanjih vplivov, povzroči, da je smetana in posneto mleko sladko in slédnjič, kar je v sedanji dobi, ko se deluje na to, da se mesta preskrbujejo z mlekom, ki odgovarja vsem zdravstvenim zahtevam, posebno velikega pomena, očisti mleko vse nesnage in vseh bakterij, ki povzročajo razne bolezni.

Poleg že omenjene ugodnosti, da mlekarne omogočujejo v od prometa oddaljenih krajih vnovčenje mleka, še nudijo iste sledeče ugodnosti:

1. prihrani se mnogo dela, stroškov in delavskih močij. Navada na deželi je, da se iz mleka, katero se sproti ne uporabi, izdeluje domači sir oz. surovo maslo in se ti izdelki nosijo na trg v bližnje mesto. Vse to povzroča obilico dela, surovo maslo ni izborne kakovosti, ima nizko ceno tako, da se liter mleka zelo slabo plača. Ako se pa mleko oddaje v mlekarno, odpade vse delo, stroški, ki so spojeni s tem, da se izdelki postavijo na trg in delavske moči se lahko uporabijo drugod, kar je dandanes, ko vlada veliko pomanjkanje delavskih močij in je iste težko za drag denar dobiti, neprecenljive vrednosti.

2. mleko se dosti boljše izkorišča, naredi se več izdelkov in boljše kakovosti, kar je pripisovati temu, da se rabijo stroji in da v mlekarnah deluje osobje, ki si je pridobilo tekom časa najboljše izkušnje.

3. dosežejo boljše vnovčenje pridelkov vsled tega, ker nudijo občinstvu izvrstne izdelke v večji množini in se jim ni treba posluževati raznih majhnih trgovcev pri prodaji izdelkov, ki jim navadno ne plačajo istih v denarju, ampak jim obesijo za iste razno, mnogokrat popolnoma nepotrebno blago.

4. stalen redon dohodek vsak mesec za mleko omogočuje kmetu, da začne bolj skrbeti za zboljšanje živine, travnikov, hlevov in v obče vpliva na povzdigo celega gospodarstva.

Na Slovenskem še je veliko ugodnih krajev za ustanovitev mlekarn, treba se je le poprijeti dela.

Sadjarske in vinarske zadruge.

Dohodki, katere dobivajo vinogradniki in sadjarji pri nas so zelo neznatni, isti daleč zastajajo za dohodki vinogradnikov in sadjarjev drugih dežel in držav, v katerih ne obstoje tako ugodni pogoji za ti dve gospodarski panogi, dohodki pa tudi nikakor ne odговarjajo stroškom in delu, katero je dandanes potrebno. V odpravo teh nedostatkov so se nasvetovala razna sredstva, kot najuspešnejše sredstvo se pa mora smatrati skupno, jednotno postopanje sadjarjev in vinogradnikov v sadjarskih in vinarskih zadrugah. (Natančneje o delovanju sadjarskih in vinarskih zadrug se vsi udeleženci lahko pouče iz brošure, katero je založila »Zadružna Zveza v Celju« in katera je tukaj brezplačno na razpolago.)

Te zadruge delujejo na to, da produkcijo glede množine in glede kakovosti povzdignejo ter kolikor mogoče ceno pridelovanje dosežejo. Svojo pozornost obračajo na to, da se zboljša vinarstvo, sadjarstvo, kletarstvo, izkoriščanje sadja in grozdja ter zlasti, da se doseže ugodna prodaja pridelkov sadjarstva in vinarstva. Saj ravno glede prodaje vladajo obupne razmere; vinogradnik in sadjar moreta navadno težko in po dolgem času za cen denar vnovčiti svoje pridelke, dočim zadruga z velikimi množinami jednotnega blaga najboljše kakovosti lažje dobi dobro plačujoče večje odjemalce. Zadruge pospešujejo umno sadjarstvo in vinarstvo, potom sejmov, razstav itd.

seznanjajo občinstvo s svojimi izdelki ter pridobivajo isto za uživanje teh izdelkov.

Razne zadruge.

V kratkem sem orisal namen glavnih vrst kmetijskih zadrug, za katere so najugodnejša tla na Slovenskem. Zelo velikega pomena so še živinorejske zadruge, ki skrbijo za upeljavo dobrih, za posamezne krajevne in podnebne razmere primernih pasem živine, melijoracijske (izboljševalne zadruge), kojih namen je izsuševanje močvirnatih, namakanje suhih zemljišč, spreminjanje peščenega nerodovitnega, z grmičjem obraščenega sveta v rodovitno zemljo, zaokroževanje (zlaganje) posestev itd.; velika pomoč za revnejše sloje bi bile v krajih, kjer v velikih množinah rastejo borovnice in prusnice, zadruge za izkoriščanje tega sadja, po katerem se zelo povprašuje; v krajih, ki so ugodni za vrborejo, naj bi se ista povzdignila, ustanovil pletarski tečaj in pletarska zadruga za razpečavanje pletarskih izdelkov; strojne zadruge naj nabavljajo stroje, kakor parne mlatilnice, žitne čistilnice, travniške brane, razne vrste pljugov, tehtnice za živino itd. ter iste posojujejo svojim zadružnikom; perutninarske in jajčarske zadruge naj v krajih, kjer kmetijske (nakupovalne in prodajalne zadruge) in mlekarne ne vrše prodaje jajc in perutnine, opravljajo ta posel. V Istri in Dalmaciji se priporočajo oljarske in ribiške zadruge. Poleg omenjenih zadrug, ki so zgolj za kmete, obstoje zadruge za druge stanove, delavce, obrtnike,

trgovce, uradnike itd., kakor tiskarske, stavbene, surovinske zadruge, zadružna skladišča itd.

Zadružne Zveze.

Ako bi zadruge vsaka za se skušale doseči svoj cilj, bi težko kaj izdatnega dosegle. Zato se zadruge združujejo v zadružne zveze, katere pospešujejo zadružno delo in vse zadeve svojih članic s tem, da zastopajo njih interese napram javnosti in zakonodajstvu, s tem, da izpopolnjujejo vse uredbe in poslovanje, s tem, da skrbе za ustanovitev novih zadrug, posebno pa s tem, da izvršujejo revizije in služijo svojim članicam kot denarne in blagovne centrale. Zanimanje za zadružništvo širijo zadružne zveze potom svojih glasil in brošur, potom predavanj, poučnih tečajev itd. V smislu zakona od 10. junija 1903. se morajo vse zadruge podvreči vsako drugo leto postavni reviziji, katero izvršujejo zadružne zveze pri svojih članicah. Zadružne zveze so denarne centrale in vršijo kot take denarno sporavnavo, to se pravi: one sprejemajo hranilne vloge od onih članic, katere imajo več denarja, kakor ga same potrebujejo in dajejo posojila onim članicam, ki same ne razpolagajo z zadostnimi denarnimi sredstvi. Kot blagovne centrale vrše zadružne zveze skupen nakup vseh kmet. potrebščin in skupno prodajo vseh kmet. pridelkov za vse svoje članice.

Kakor v marsičem, tako tudi na zadružnem polju vlada na Slovenskem velika razcepljenost;

na slovenskem ozemlju obstoje nič manj nego štiri zadružne zveze, na slovensko ozemlje pa še posegati tudi nemški zadružni zvezi v Gradcu in Celovcu. Za Istro obstoji posebna zadružna zveza v Pulju, za Dalmacijo pa ravnokar ustanovljena zadružna zveza v Splitu; sicer pa spadate Istra in Dalmacija v delokrog celjske in ljubljanske zadružne zveze.

Najstarejša zadružna zveza na Slovenskem je «Zadružna Zveza v Celju», prej «Zveza slov. posojilnic» imenovana. Ista ima sedaj približno 200 članic, večinoma posojilnic in mlekar; v novejšem času je tudi obrnila svojo pozornost vsem drugim kmet. zadrugam. Tej l. 1883. za vso jugoslovansko ozemlje ustanovljeni zadružni zvezi gre zasluga, da se je zadružništvo na Slovenskem tako razvilo. Zadružna zveza izdaja redno vsako leto svoj letopis, ki nam podaja jasno sliko delovanja vseh članic, svoje glasilo «Zadruga», ki je po sodbi kmetijskih in zadružnih strokovnjakov jeden najboljših zadružnih listov v Avstriji, nadalje izdaja brošure, prireja predavanja, okrajne gospodarske shode in poučne tečaje. Na gospodarskem, kulturnem in narodnem polju so «Zadružna Zveza» v Celju in njene članice veliko dobrega za slovenski narod storile. Da so članice dobro fundirane, priča letopis za l. 1906, v katerem izkazuje vseh takrat včlanjenih 170 zadrug okrog 237 milijonov kron denarnega prometa 508.000 K čistega dobička, rezervnih zakladov nad 3,600.000 kron in vseh aktiv nad 100,000.000 kron. Zadružna

Zveza sama je v l. 1906., v katerem je prvo leto poslovala kot zadruga in centrala, imela nad 14 milijonov K prometa.

Zadružna zveza v Ljubljani, ustanovljena koncem l. 1899., šteje okrog 380 zadrug, nad temi mnogo Rajfajznovk ter precej konsumnih društev in raznih kmet. zadrug. Zadružna zveza izdaja list «Narodni gospodar», zadnji letopis je izdala za l. 1902/3.

Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev obstoji še le par let in ima včlanjenih okrog 30 Rajfajznovk; Zadružna zveza v Trstu je že ustanovljena, a še ni pričela delovati.

Precej Rajfajznovk in kmet. zadrug na Sp. Štajarskem pripada nemški zadružni zvezi v Gradcu, nekaj posojilnic na slov. Koroškem pa nemški zadružni zvezi v Celovcu.

Vse zadružno delo trpi vsled velikanske konkurence, katero dela jedna zadružna zveza drugi, propaganda, ki mnogokrat ni baš umestna, požre mnogo denarja in uporabi mnogo močij in želeti je, da se razmere v kratkem izpremene, ker zadružno delo more le tedaj uspevati, če v zadrugah in zadružnih zvezah delujejo zastopniki vseh stanov, vseh veroizpovedanj in političnih naziranj složno skupaj, o čemur priča zadružništvo v Nemčiji, na Danskem, in v vseh avstrijskih deželah, izvzemši jugoslovanske dežele. Kako blagodejno vpliva skupno gospodarsko delo v gospodarskih zavodih nam jasno priča kmetijska družba kranjska, ki je najboljše delujoča kmetijska

družba v Avstriji. V drugih deželah, kjer bivata po dve ali več narodnosti skupaj, so ločene zadružne zveze za posamezne narodnosti, le mi Slovenci smo v tem oziru na slabem!

Vse zadružne zveze, dandanes 22, so združene v «Splošni zvezi kmetijskih zadrug na Dunaju», ki šteje nad 5000 zadrug kot članic. Vse narodnosti v Avstriji, izvzemši Poljake in moravske Čehe, so združene v tej zvezi. Vesel pojav je in nam obeta boljše bodočnost, da na zadružnem polju vse avstrijske narodnosti in stranke skupaj delujejo in temu je pripisovati ugoden razvoj avstrijskega zadružništva. Splošna zveza vrši iste naloge, izvzemši denarno sporavnavo, napram posameznim zadružnim zvezam, katere vršijo zadružne zveze napram svojim članicam.

Sodelovanje učiteljstva pri zadružništvu.

V teh izvajanjih sem le v kratkih potezah načrtoval pomen zadružništva in nalogo posameznih vrst zadrug in zadružnih zvez ter prehajam k poslednji točki, točki, ki bo slavno skupščino najbolj zanimala, glede sodelovanja učiteljstva pri zadružništvu.

Da se učiteljstvo zelo zanima za zadružništvo, dokazuje dejstvo, da se je na dnevni red skupščine jugoslov. učiteljskih društev postavila točka o zadružništvu, dokazuje pa tudi sodelovanje precejšnjega števila učiteljstva pri zadružnem delu. Vendar se s tem ne smemo zadovoljiti, ampak vplivati na to, da se večina učiteljstva posveti

zadružnemu delu. Učitelj na deželi, sam navadno sin kmečkih starišev oz. rojen na deželi, razun duhovnika jedin inteligent, ki živi med ljudstvom in pozna njegove razmere in težnje, ima vse zmožnosti za gospodarsko delo. Poleg gospodarske izobrazbe, katero si pridobi na učiteljišču in spopolni z lastnim delom, razume korespondenco, se hitro navadi knjigovodstva in drugih potrebnih stvari ter tako usposobi za vodstvo zadrug.

Spoznati cilje in ustroj zadružništva, danes ni težko, ko izhaja več zadružnih in drugih strokovnih listov, izmed katerih se priporočajo list: «Narod. gosp.» v Ljubljani, «Zadruga» v Celju, «Hrvatski udrugar» v Zagrebu in nemški «Oesterr. landw. Genossenschaftspresse» na Dunaju; razvija se počasi zadružna književnost, mnogo gradiva je nabranega v vseh letnikih Letopisov «Zadružne Zveze» v Celju, o delovanju posojilnic razpravlja obširno ravnokar izšla knjiga starega posojilničarja in učitelja g. J. Lapajne «Slovenski posojilničar», o delovanju in načelih posameznih zadružnih vrst izdaja «Zadružna Zveza v Celju» brošure, pri neštevilnih predavanjih o vseh zadružnih strokah, ki se vrše sleherno nedeljo in praznik, se tudi nudi prilika proučiti zadružništvo.

Glavna naloga, ki čaka učiteljstvo, je vspodbujati in poučevati ljudstvo o zadružništvu. Za to se že nudi prilika v šoli, kjer se mladina opozarja na važnost varčevanja, na velik pomen složnega, skupnega dela v zadrugah; zadružno misel lahko širi učiteljstvo med ljudstvom s tem,

da razpravlja o tem predmetu v zasebnem razgovoru, v izobraževalnih, kmetijskih in drugih društvih. Največ pa lahko učiteljstvo stori za napredek kmetijstva in zadružništva s tem, da večkrat prireja poučna predavanja, nekako nadaljevalno šolo, za šoli odraslo mladino, s čemur učitelj ne le izobraževalno upliva, ampak osobito ohrani stike z svojimi bivšimi učenci. Potrebni bi bili gospodinjski tečaji za žensko šoli odraslo mladino, kateri so upeljani v drugih državah in, katere z velikimi uspehi vodijo učiteljice. Da se veliko naših kmetov ne briga za zadružništvo, ampak isto le nezaupno od strani opazuje, je nemala krivda našega kmečkega ženstva, ki je večinoma protivno vsemu združevanju in odvrča tudi svoje može od tega. V gospodinjskih tečajih bi se vzlasti morala ženska mladina navajati k snagi, redu in točnosti v gospodinjstvu, k boljšemu upoštevanju nekaterih gospodarskih strok, kakor mlekarstva in perutninarstva itd. in k boljšemu razumevanju skupnosti.

Učitelj naj deluje organizatorično, naj pripravlja tla in vse predpogoje za razne zadruge in pospešuje njih ustanovitev. Temeljite predpriprave so najtrdnější temelj vsaki zadrugi.

Če se ustanovi kaka zadruga, je spet sodelovanje učiteljstva neprecenljive vrednosti; saj s tem pomaga kmetom, kateri nimajo dostikrat ne sposobnosti in mnogokrat tudi ne časa za opravljanje služb tajnikov, knjigovodij ali poslovodij pri posojilnicah in kmetijskih zadrugah, razven

tega pa tudi pridobi spoštovanje svojih soobčanov in raste njegov ugled.

V začetku se bodo tu in tam delovanju učiteljev stavile razne ovire, a to ne sme nikogar oplašiti, ampak vspodbuditi k temu, da bode s tem večjo vnemo delal za dosego cilja. Bodrilo k delu pa naj bode zavest, da je potom zadružne samopomoči storil nekaj dobrega, zaslužnega, da je pomagal svojim občanom, da je poučil nevedne, ojačil gospodarsko slabe, s kratka, da je zboljšal gospodarsko stanje v občini, v kateri je živel in deloval. In če se tudi sadovi tega delovanja ne bodo takoj poznali, četudi ne bode učitelj takoj dosegel zasluženega priznanja, gotovo pa je, da bode tekom časa njegovo delo obrodilo obilo sadu.

Važen pomen zadružništva za gospodarsko ojačenje in dosego gospodarske neodvisnosti slovenskega naroda naj vspodbuja slovensko učiteljstvo k vztrajnemu sodelovanju pri zadružništvu.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS-0

00000441987

L.R.

